

Acad. Prof. Univ. Dr. Președintele Academiei Române

IOAN-AUREL POP

CONFERINȚE

Marea Unire:
despre unirea prin credință și Biserică

Luminile Evului Mediu „întunecat”

De la Roma la Noua Romă:
latinitatea răsăriteană a românilor

Marea Unire: despre unirea prin credință și Biserică

Suntem în capitala țării și vorbim despre Marea Unire, acolo unde Dumnezeu a voit ca momentul Marii Uniri să coincidă cu venirea pe lume a Părintelui Galeriu pe care îl purtăm în inimă și, câtă vreme îi ducem amintirea mai departe, va fi și el mereu printre noi.

De asemenea, vorbind despre Unire în acest an – și mai bine și mai rău, după putințele fiecăruia –, nu ne putem opri să privim către credință și Biserică, pentru că fără, credință și Biserică, edificiul acesta care se cheamă România n-ar fi putut vreodată să fie înfăptuit. Așa cum o familie tânără, atunci când se întemeiază, are nevoie de o casă a ei cât de mică, tot așa și-o națiune, cât există, are nevoie de edificiul ei național, iar al nostru se cheamă România. Cum s-a făurit România e o poveste lungă, care durează cât istoria noastră și e greu să spun povestea Unirii noastre – și într-un timp atât de scurt –, dar și din pricina dezunirii pe care o trăim astăzi și pe care am vrea să o învingem repede ca să ne înfățișăm lumii la Centenar, după datină și după cuviință.

Povestea Unirii o cunoașteți cu toții: așa cum se ridică o casă, s-a ridicat și țara noastră, într-un timp destul de îndelungat și pe etape. Faza ultimă de construcție națională a durat cam șapte decenii, de la 1848 până la 1918. De ce e important anul 1848? Pentru că atunci a fost o „stranie” strângere de energii naționale, într-un miraculos mănunchi care s-a întrunit simultan – și la Iași, și la București, și la Islaz, și la Blaj, și la Lugoj – pe toată întinderea pământului românesc, dar fără ca țara să fi existat încă atunci! În schimb, ea se afla prezentă în suflete lăuntric, iar Mihail Kogălniceanu – un mare istoric și om politic român, prim-ministru sub Cuza și ministru de externe sub Ion Brătianu –, care, atunci când a definit țara la 1843, deschizând cursul de Istorie Națională la Academia Mihăileană din Iași, a dovedit că românii ca el aveau patria în suflet. A spus așa: „patria este acea întindere de loc unde se vorbește românește” / 1843.

În 1848, tinerii de atunci – cei care au făurit revoluția și, prin revoluție, țara –, aveau și ei în suflete această patrie; tineri pentru că Bălcescu era născut în 1918; și, iarăși, câți ani avea la 1848 Avram Iancu când a devenit Craiul Munților? Fiind născut în 1824, avea 24 de ani! Prin urmare, erau niște tineri entuziaști, cu mintea limpede și înțeleaptă, cărora le-a reușit performanța de a trasa planul de dezvoltare al acestui edificiu care se cheamă România.

Printre ei era un tânăr care pornise printr-o carieră militară, Alexandru Ioan Cuza, și care, împotriva Marilor Puteri, a fost ales în 1859 domn și la Iași, și la București, punând astfel, ca prin miracol, bazele României. Între 1859 și 1866 s-a făurit nucleul românesc, iar țara a fost reformată ca țară din Europa Răsăriteană, adică după principiul occidental. În înțelepciunea lor, acei tineri au înțeles care era fermentul construirii unui continent și atunci Al. I. Cuza, ajutat de Mihail Kogălniceanu – mâna lui dreaptă –, a făcut marile reforme de modernizare

ale țării, printre ele fiind și înființarea Academiei Române și pregătirea Constituției – care nu s-a adoptat sub el –, a pregătit documentele necesare înființării Academiei Române, toate petrecându-se în 1866, după ce Cuza fusese obligat să abdice. Ce s-a întâmplat de fapt atunci ne place astăzi să privim cu admirație: Țara Românească cea mică, cum îi spun eu, adică Oltenia și Muntenia, fără Dobrogea, s-a unit atunci cu Moldova, dar numai cu Moldova cea mică, adică doar cu cea dintre Carpați și Prut. Celelalte părți ale pământului românesc, cum ar fi Dobrogea, nu s-au putut uni atunci. Aceasta fiindcă de peste 400 de ani era sub stăpânire otomană, fiindcă fuseseră făcute importante dislocări de populație, schimburi de populație, colonizări de populație turco-tătară și firește, o politică de islamizare! Desigur în cuprinsul Dobrogei se construiseră de-a lungul timpului geamii, meceturi și moschei, dar toate acestea conform politicii statului din care a făcut parte, precum spuneam, aproape patru secole și jumătate!

Basarabia era ruptă din trupul Moldovei de la 1812. Totuși, o mică parte din Basarabia a făcut parte din România lui Cuza, respectiv cele trei județe care asigurau controlul asupra gurilor Dunării și care se cheamă Cahul, Ismail și Bolgrad, redată Moldovei în 1856 după Războiul Crimeii. Bucovina, la rândul ei, fusese ruptă din trupul Moldovei și botezată Bucovina de la 1775, când a intrat în stăpânirea Imperiului Habsburgilor, dar eu mă refer aici la Bucovina toată, la Țara de Sus a Moldovei, cu cele trei capitale: Baia, Siret și Suceava, primele capitale ale Țării Moldovei, cu mănăstirea Putna, unde își dormea somnul de veci Marele și Sfântul Voievod Ștefan – numit Sfânt încă din timpul vieții, căci, zice cronicarul „la trecerea lui în lumea de dincolo, a rămas țara fără scut și fără multă apărătură”. Acolo erau ridicate mănăstiri, majoritatea în vremea lui Ștefan, și pictate în vremea fiului său, Petru Rareș. Mă refer așadar la Bucovina toată, până la Suceava inclusiv. De la 1775, toată era în mâini străine, iar Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul nu reușiseră pe parcursul istoriei să facă vreodată parte dintr-o țară românească. Căci acolo, întotdeauna – poate cu excepția lui Gelu, care a domnit de la 900 d. Hr., deci, cu excepția acelei scurte perioade de timp, Transilvania a fost mereu parte a unor țări străine! Și-atunci, edificiul început sub Cuza, Kogălniceanu și ceilalți se cerea acum neapărat întregit. Oamenii aceia politici, în ciuda disputelor din epocă – oamenii politici au avut întotdeauna dispute politice între ei –, au avut înțelepciunea ca după Cuza să-l aducă în fruntea țării pe Principele Carol, din casa de Hohenzollern Sigmaringen, care, după o perioadă de neadaptare, de amărăciune sufletească și de nesiguranță, și-a asumat în cele din urmă destinul veritabil și extrem de ales de suveran român, atunci când a înțeles că de fapt e urmașul domnilor și voievozilor noștri. El este cel care a făcut a doua etapă – 1877/1878 până în 1881, chiar și puțin după aceea –, etapă în care s-a proclamat independența de stat și ruperea oricăror legături cu Poarta, în care s-a participat la Războiul de Independență, fiindcă nicio împlinire mare nu

se obține fără sacrificii. Armata Română avea 100 000 de oameni, 60 000 au luptat ca armată de operațiune pe câmpiile Bulgariei ca să obținem recunoașterea Independenței absolute, eveniment care s-a petrecut în 1878 și în anii care au urmat. Tot în 1878, ca urmare a victoriei ruso-române, s-a obținut și Dobrogea, care, din punct de vedere geografic, a însemnat o fantastică deschidere a țării spre lume, dobândirea unui plămân spre lume, respirație spre Marea Neagră, iar prin strâmtoarele Bosfor și Dardanele, ieșire la Mediterană și de acolo mai departe, pe la Coloanele lui Hercule, care se cheamă azi Gibraltar, și ieșirea spre Ocean, ceea ce a adăugat României calitatea de țară maritimă. În 1881, ca urmare a prestigiului câștigat, Parlamentul a proclamat România Regat, iar în 1885 Biserica Ortodoxă Română a devenit autocefală, care e marca unei țări independente, aceasta după rânduiala Răsăritului, a Bisericilor Răsăritene.

În fine, Unirea cea Mare, ultima etapă, pe care o evocăm mai des în aceste zile. Subliniez că, în 1914, țara avea 137 000 de km pătrați și cam 7 milioane de locuitori, iar în 1918, prin voința națiunii române, țara avea circa 300 000 km pătrați și 15 milioane de locuitori! Cu alte cuvinte, teritoriul aproape s-a triplat, iar numărul populației a crescut mai mult decât de două ori, de aceea e o mare împlinire. Unirea noastră s-a făcut după orânduirile democrației de atunci, nici mai bine, nici mai rău. Basarabenii și-au ales primii un organ de conducere, numit Sfatul Țării, pentru că acolo evenimentele au fost mai iuți parcă, iar primejdia înghițirii noastre și a aruncării în neant și mai mare. Într-adevăr, în 1917 dinastia Romanov a fost răsturnată și a început o revoluție sub Kerenski, care a sfârșit sub Lenin, și, dintr-o revoluție care se anunțase democratică, a ajuns de-a dreptul bolșevică, dictatorială și comunistă! Bande înarmate de bolșevici au început să bântuie prin Moldova dintre Prut și Nistru și, desigur, Statul Român, care pe atunci avea capitala la Iași – fiindcă Bucureștii erau sub stăpânire germană din 6 decembrie 1916 –, a luat măsuri. Sfatul Țării s-a înființat inițial ca să decidă soarta Basarabiei, și într-o primă fază, a fost proclamată Republica Moldovenească Democratică, apoi Republica Moldovenească Autonomă, iar mai apoi Republica Moldovenească Independentă, până când, la 27 Martie, același Sfat al Țării – din care făceau parte și români, majoritatea locuitorilor Basarabiei, dar și alții, ruși, ucraineni, evrei – acest Sfat al Țării n-a șovăit să decidă, cu mare majoritate, Unirea Basarabiei cu România.

Și cu toate că în 1918 norii erau adunați asupra țării și nimeni nu spera că vom ieși din necaz, în luna martie a venit vestea Unirii Basarabiei: o delegație de basarabeni, printre care era și ardeleanul Onisifor Ghibu, care mai târziu avea să fie unul dintre constructorii Universității Românești din Cluj, s-au deplasat la Iași să ducă Măriei Sale, Regelui Ferdinand, vestea Unirii cu Basarabia. Era jumătate din Moldova care revenea la țara mamă, ceea ce reprezenta enorm de mult. Apoi, în același an, a trebuit să încheiem o pace separată cu

Germania, dar vârful Carpaților a fost trunchiat și dat Austro-Ungariei care, fără să se știe, își trăia de fapt ultimele clipe de viață. Altminteri, ar fi urmat ca bogățiile țării să ia calea Germaniei și Austro-Ungariei pentru o sută de ani. Abia anul acesta am fi încheiat de dat „datoria” 1918-2018, dacă pacea aceea nenorocită ar fi rămas în vigoare. La 28 noiembrie, în același an și în urma unor eforturi extraordinare, Bucovina s-a unit cu România prin același procedeu, cu o instanță de oameni aleși democratic, care alcătuiau Congresul General al Bucovinei și care au decis la Cernăuți, după 144 de ani de stăpânire, Unirea Bucovinei cu România pentru vecie și în granițele sale istorice de până la Cereuș. Firește, cel mai greu s-a unit Transilvania, care era și partea de țară cel mai îndelung înstrăinată. Eforturile au fost mari; acolo, în Transilvania, intelectualii luptau de cel puțin 50 de ani pentru Unire. Se înființase ASTRA (Asociația Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român) cu 5 ani mai devreme decât Academia Română de la București, ASTRA fiind menită să semene în suflete ideea unității naționale. ASTRA era organizată pe „despărțăminte”, un fel de circumscripții, unde se întruneau aștrăștii – azi la Făgăraș, mâine la Năsăud, poimăine la Satu-Mare, mai departe la Gherla, la Gorj, la Beiuș, la Timișoara, în secuime – ca să le arate românilor ce înseamnă Unirea.

La 1884, Ioan Slavici, băănățeanul, a scris la Sibiu pe frontispiciul ziarului Tribuna: „soarele pentru toți românii la București răsare” și de atunci, între intelectuali, ideea Unirii a fost vie. Preoții în biserici ajunseseră să își încheie slujbele printr-o predică laică, în care trebuiau să le spună credincioșilor de ce gândul lor trebuia să fie spre Unire. Cei care spun că Unirea n-a fost pregătită și că ar fi fost, chipurile, făcută de Marile Puteri sau de victorii ratate în Primul Război Mondial sau de niște oameni politici, nu-și dau seama câtă muncă s-a dus în sânul poporului prin școală, prin presă și prin Biserică, tocmai pentru a pregăti Unirea, și încă în rândul păturilor celor mai de jos. Așa că, la vădita Adunare Națională de la Alba Iulia, întrunită la 1 decembrie 1918 într-o zi geroasă, oamenii s-au strâns, care pe jos, care în căruțe, care călare, care cu trenul – cei mai norocoși au venit cu trenul –, ajungând pe ceea ce se cheamă azi Platoul Românilor, și care, pe atunci, se numea Câmpul lui Horea – fiindcă aici fusese sacrificiul lui Horea, Cloșca și Crișan, tragerea lor pe roată, fapt pe care românii nu l-au uitat și l-au numit – Câmpul lui Horea – acolo s-a strâns sută de mii de români. Un tânăr din Galtiu a făcut 5 fotografii ce s-au păstrat până astăzi și a vrut să facă și în sala cantinei militare unde erau strânși cei 1228 de delegați, însă aceștia nu l-au lăsat, pentru că acolo era taină mare și n-aveau voie să intre cu toții, doar delegații, fiecare cu credenționale în mână, adică având niște certificate sau documente de crezământ, în care scria: „Cercul de la Beiuș îl însărcinează pe Petru Popescu să voteze Unirea cu Regatul României în numele nostru” și alături mai semnau câteva zeci. Cu alte cuvinte, cei 1228 de delegați care au votat Unirea au votat-o în numele altor sute de oameni care i-au trimis. Cele

două Biserici Românești, ambele de rit bizantin-ortodoxă și greco-catolică, cu cele două partide românești – unul național și unul de centru stânga social-democrat –, organizațiile de femei, organizațiile culturale, grupările studențești, toate și-au trimis reprezentanții la vot, cu drept de vot, și 1228 de delegați au votat în unanimitate la 1 decembrie 1918 Unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România.

Parlamentul României a ratificat acest lucru, iar conferința Păcii de la Paris din 1919/1920 n-a făcut decât să recunoască ce a hotărât poporul român. Dacă hotărârea ar fi fost strâmbă, ar fi decis Marile Puteri învingătoare și cele care s-au strâns acolo Unirea provinciilor românești cu țara? Hotărârea aceasta a fost dreaptă, nu s-a făcut o recunoaștere ușoară, discuțiile au durat, opozanți ai recunoașterii au fost destui, au fost țări din jur care s-au simțit frustrate, care au considerat că au pierdut teritoriile lor istorice, dar până la urmă dreptatea istorică, bazată pe principiul autodeterminării și autonomiei naționale, a biruit. În plus, am avut atunci noroc și de un președinte american înțelept, Woodrow Wilson, care la 8 ianuarie 1918, în Congresul American, a prezentat 14 puncte pentru pacea lumii, iar printre aceste puncte, unul recunoștea dreptul popoarelor de a-și hotări singure soarta. Așa că, la 1918/1920, în partea noastră de Europă s-au destrămat 4 imperii: Imperiul German, Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Țarist și Imperiul Roman. Pe ruinele acestor imperii s-au născut state naționale sau aproape naționale, în care națiunea dominantă o avea majoritatea. Dacă ne uităm pe harta Europei – de la Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Cehia, Slovacia, România, până la Serbia, care a format până la urmă Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor – toate fie s-au format acum, fie au renăscut, fie s-au întregit. Tot acum, Țările Baltice au primit independență prima oară, apoi vor fi înghițite de Stalin, dar în 1991, când a căzut U.R.S.S.-ul, vor reînvia din nou în aceleași granițe din 1918. Cu alte cuvinte, Centenarul îl sărbătorească acum și finlandezii și estonienii, și cehii și slovacii, și lituanienii și polonii. Se poate spune „bine, dar Cehoslovacia s-a destrămat...”, însă nu e adevărat. Cehoslovacia s-a despărțit în aceleași granițe în Cehia și Slovacia, după principiul național, n-au mai vrut să facă federație. Iugoslavia s-a destrămat, dacă lăsăm deoparte episodul Kosovo, în republici naționale – slovenii vorbesc o limbă și au o credință, croații vorbesc altă limbă și au altă credință, sârbii vorbesc o limbă asemănătoare cu a croaților și au altă credință –, deci până la urmă principiul etic național a biruit și, odată cu el, a biruit și ideea că fiecare națiune trebuie să aibă casa ei proprie. Așa că românii n-au făcut nimic neobișnuit în plan internațional, dar au făcut ceva neobișnuit în plan național, pentru că au reușit, deși speranțe nu erau, să se adune la un loc și să facă această țară numită Regatul Român, care era o putere mijlocie a Europei, dar avea aproape suprafața Italiei și anume 300 000 km pătrați. Uitându-ne la hartă putem vedea cât e de frumoasă: o treime erau munți, o treime erau dealuri și podișuri, o treime câmpii, încât venim la